

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

KNO-4110-05-04/2011

Warszawa, dnia 8 lutego 2012 r.

Pan
Prof. dr hab. Paweł Rowiński
Dyrektor Instytutu Geofizyki
Polskiej Akademii Nauk

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE
(tekst ujednoczony)

Na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2012 r., poz. 82), zwanej dalej *ustawą o NIK*, Najwyższa Izba Kontroli Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego skontrolował Instytut Geofizyki Polskiej Akademii Nauk (*IG PAN, Instytut*) w zakresie wykorzystania środków publicznych na naukę w latach 2009-2011 (do czasu zakończenia kontroli).

W związku z kontrolą, której wyniki przedstawione zostały w protokole kontroli podpisanym w dniu 9 stycznia 2012 r., stosownie do treści art. 60 ust. 1 ustawy o NIK, przekazuję Panu Dyrektorowi niniejsze wystąpienie pokontrolne.

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia skontrolowaną działalność, mimo stwierdzonych nieprawidłowości.

Formułując ocenę pozytywną, NIK uwzględniła w szczególności prowadzoną przez Instytut aktywną działalność naukową, wyróżniające się działania jego organów w zakresie dbałości o rozwój młodych pracowników naukowych, a także rozwijanie współpracy naukowej z zagranicznymi i krajowymi jednostkami naukowymi.

W latach 2009-2010 Instytut otrzymał z budżetu państwa środki na naukę w kwocie odpowiednio: 14.556,2 tys. zł i 15.182,7 tys. zł. W I półroczu 2011 r. Instytut dysponował środkami na naukę w wysokości 7.678,9 tys. zł. Dotacja na działalność statutową stanowiła odpowiednio 94,5%, 90,9% i 92,9% ogółu środków przekazanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) i obejmowała środki na podstawową działalność statutową (odpowiednio: 11.586,0 tys. zł, 11.421,4 tys. zł, 5.204,2 tys. zł), środki na utrzymanie specjalnego urządzenia badawczego (odpowiednio: 2.166,0 tys. zł, 2.375,0 tys. zł, 1.900,0 tys. zł) oraz

dotatkowo w I półroczu 2011 r. na działalność polegającą na prowadzeniu badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich, finansowanych w wewnętrznym trybie konkursowym (29,3 tys. zł).

W 2010 r. w porównaniu do 2009 r. w kwocie środków przekazanych przez MNiSW znaczący wzrost dotyczył środków przekazanych na realizację: inwestycji służącym badaniom naukowym i pracom rozwojowym (z 298 tys. zł do 712,8 tys. zł), projektów badawczych (z 499,5 tys. zł do 610,1 tys. zł), współpracy naukową z zagranicą (z 6,7 tys. zł do 63,4 tys. zł). W I półroczu 2011 r. Instytut dysponował ponadto kwotą w wysokości 492,9 tys. zł przeznaczoną na badania podstawowe i inne zadania finansowane przez Narodowe Centrum Nauki.

W latach 2009-2010 Instytut uzyskał dodatni wynik finansowy na swej działalności (zysk netto odpowiednio: 93,7 tys. zł, 210,3 tys. zł). W latach 2009-2011 r. (I półrocze) przychody IG PAN wynosiły odpowiednio: 17.191,7 tys. zł, 20.969,4 tys. zł, 8.972,0 tys. zł. Podczas gdy w strukturze przychodów w 2010 r. w porównaniu do 2009 r. zmalał (z 87,5% do 63%) udział środków na naukę (z 15.046,9 tys. zł do 13.220,1 tys. zł), to znacząco (ponad pięciokrotnie) wzrósł (z 17,7% do 32,7%) udział przychodów ze sprzedaży wyników badań realizowanych na podstawie umów niefinansowanych ze środków na naukę (z 1.319,3 tys. zł do 6.852,6 tys. zł). W latach 2007-2010 sukcesywnie wzrastała wysokość przychodów ze sprzedaży wyników badań na jednego pracownika naukowego z 12,6 tys. zł w 2007 r. do 155,7 tys. zł w 2010 r. Stan środków pieniężnych na koniec 2010 r. w wysokości 10.012 tys. zł w pełni zabezpieczał kontynuację podjętych zadań badawczych, na które niezbędna była kwota 1.789,4 tys. zł i realizację inwestycji do wysokości 620 tys. zł.

Do podstawowych zadań statutowych IG PAN należy prowadzenie badań naukowych w zakresie nauk geofizycznych. W badanym okresie liczba realizowanych projektów badawczych wzrosła z 11 w 2009 r. (w tym jeden promotorski) do 15 w 2011 r. (w tym cztery promotorskie). Instytut nie realizował natomiast projektów rozwojowych i celowych. Liczba projektów realizowanych w Instytucie w ramach współpracy naukowej z zagranicą i w ramach funduszy strukturalnych w latach 2009-2011 (I półrocze) kształtowała się na w zasadzie niezmiennym poziomie (odpowiednio: siedem, sześć, osiem).

Wskaźnik liczby publikacji w czasopismach z tzw. listy filadelfijskiej (*ISI Web of Science*) przypadającej na jednego pracownika naukowego w latach 2007-2010 był niestabilny (odpowiednio: 0,6, 1,2, 0,7, 1,0). Natomiast liczba cytowań publikacji pracowników Instytutu (*Science Citation Index*) w latach 2007-2010 znacząco i sukcesywnie wzrastała (z 692 w 2007 r. do 1.133 w 2010 r.). Wyraźnie wzrastała również liczba sieci naukowych, w których IG PAN brał udział (ponad sześciokrotnie: z trzech w 2007 r. do 19 w 2010 r. i 2011 r.) oraz liczba konsorcjów naukowych, w których Instytut uczestniczył (dwukrotnie: z trzech w 2007 r. do sześciu w 2010 i 2011 r.). Ogółem w latach 2007-2010 pracownicy IG PAN uzyskali 17 nagród za działalność naukową (w tym cztery międzynarodowe), zaś w I półroczu 2011 r. - trzy nagrody (w tym jedną międzynarodową).

Znacząco wzrastała liczba pracowników występujących z wnioskami o środki na realizację projektów finansowanych ze środków na naukę (z siedmiu w 2007 r. do 27 w I półroczu 2011 r.) w relacji do ogółu pracowników naukowych zatrudnionych w jednostce, a wskaźnik w tym zakresie wykazywał tendencję wzrostową (z 0,2 do 0,6).

W latach 2009-2011 (I półrocze) na ogółem 77 wniosków złożonych na realizację projektów finansowanych ze środków na naukę, pozytywnie rozpatrzonych zostało 25 (32,5%), przy czym wszystkie wnioski (łącznie trzy) złożone na realizację projektów międzynarodowych zostały rozpatrzone pozytywnie. W latach 2007-2011 dokonano dwóch zgłoszeń wynalazków w Urzędzie Patentowym RP; uzyskano łącznie sześć patentów.

Instytut podejmował działania zmierzające do rozwoju młodych pracowników naukowych, jak również do zachęcania młodych ludzi do podejmowania studiów w zakresie nauk o Ziemi. Temu ostatniemu celowi służą m.in. programy autorskie prowadzone w IG PAN (m.in. *Geofizyka w szkole*) oraz projekt realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki: *Podnoszenie kompetencji uczniowskich w dziedzinie nauk matematyczno-przyrodniczych i technicznych z wykorzystaniem innowacyjnych metod i technologii – EDUSCIENCE*. IG PAN posiada uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego nauk o Ziemi w zakresie geofizyki. W latach 2009-2011 (I półrocze) na studiach doktoranckich kształciło się odpowiednio: 9, 14 i 7 osób. Rada Naukowa IG PAN w omawianym okresie przeprowadziła sześć przewodów doktorskich i dwa habilitacyjne zakończone nadaniem stopni naukowych.

Na pozytywną ocenę zasługują również działania Instytutu w kierunku integracji programów badawczych zarówno w zakresie badań podstawowych (np. Centrum Badań Ziemi i Planet *Geoplanet*, zrzeszające cztery instytuty naukowe PAN (oprócz IG PAN, Instytut Nauk Geologicznych PAN, Instytut Oceanologii PAN oraz Centrum Badań Kosmicznych PAN), jak i ukierunkowanych na potrzeby społeczno-gospodarce (np. Konsorcjum Naukowo-Przemysłowe, którego liderem jest IG PAN, a członkami Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. z siedzibą w Warszawie oraz Geofizyka Toruń sp. z o.o.).

Stwierdzone nieprawidłowości polegały na: nierealizowaniu przez Radę Naukową Instytutu obowiązku dokonywania oceny aktywności naukowej pracowników naukowych, wykazaniu w sprawozdaniach Z-06 dotyczących liczby pracujących, wysokości wynagrodzeń i czasu pracy przekazanych Głównemu Urzędowi Statystycznemu za lata 2009-2010 danych niezgodnych ze stanem faktycznym, nienależytym nadzorze nad wydatkowaniem środków na naukę, podaniu nierzetelnych danych w *Ankiecie jednostki* za 2009 r.

1. Rada Naukowa IG PAN w kadencji 2007-2010 oraz 2011-2014 (do czasu zakończenia kontroli) nie dokonywała oceny aktywności naukowej pracowników naukowych Instytutu, pomimo obowiązku wynikającego zarówno z art. 49 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 25 kwietnia 1997 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. Nr 75, poz. 469, ze zm.), zwanej dalej *ustawą o PAN z 1997 r.*, jak i z art. 55 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. Nr 96, poz. 619, ze zm.), zwanej dalej: *ustawą o PAN z 2010 r.*

Dwie ostatnie oceny pracowników Instytutu dokonane zostały przez zespoły powołane decyzją Dyrektora IG PAN w 2008 r. i w 2010 r., a dotyczyły aktywności zawodowej pracowników naukowych za lata: 2006-2007 i 2008-2009. Wyniki tych ocen nie zostały przedstawione na plenarnych posiedzeniach rady naukowej, do czego zobowiązywał również *Regulamin oceny wyników działalności pracowników naukowych Instytutu Geofizyki PAN* zatwierdzony przez przewodniczącego Wydziału VII Nauk o Ziemi i Nauk Górniczych PAN z 11 stycznia 2001 r.

Zauważyć należy, że Rada Naukowa Instytutu dopiero w trakcie kontroli NIK (16 listopada 2011 r.), a więc w ponad rok od wejścia w życie (1 października 2010 r.) ustawy o PAN z 2010 r. przyjęła regulamin określający szczegółowy tryb i częstotliwość dokonywania ocen pracowników naukowych.

2. W dziale 4 (poz. 1) sprawozdań Z-06 dotyczących liczby pracujących, wysokości wynagrodzeń i czasu pracy, przekazanych Głównemu Urzędowi Statystycznemu za lata 2009-2010, podano niezgodne ze stanem faktycznym dane na temat ogólnej liczby pracujących (według stanu na dzień 31 grudnia). W sprawozdaniu za 2009 r. zawyżono tę liczbę o sześć osób (zamiast 156 podano 162 osoby), natomiast w sprawozdaniu za 2010 r. – zaniżono o 10 (zamiast 159 podano 149 osób). W pierwszym przypadku w podanej liczbie osób ujęto osoby przebywające na urlopie bezpłatnym, natomiast w drugim nie uwzględniono osób, dla których Instytut nie był głównym miejscem pracy.

Powyższe działanie było niezgodnie z objaśnieniami dotyczącymi sporządzania ww. sprawozdań określonymi w rozporządzeniach Prezesa Rady Ministrów w sprawie określenia wzorów formularzy sprawozdawczych, objaśnień co do sposobu ich wypełniania oraz wzorów kwestionariuszy i ankiet statystycznych stosowanych w badaniach statystycznych ustalonych w programie badań statystycznych statystyki publicznej na odpowiednio rok 2009 z dnia 5 maja 2009 r. (Dz. U. Nr 85, poz. 717, ze zm.) oraz na rok 2010 z dnia 28 kwietnia 2010 r. (Dz. U. Nr 106, poz. 676, ze zm.) i stanowiło naruszenie obowiązku statystycznego, o którym mowa w art. 30 pkt 3 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. Nr 88, poz. 439, ze zm.).

3. Dyrektor Instytutu nie zapewnił skutecznego nadzoru nad realizacją projektów badawczych i prawidłowym wydatkowaniem przyznanych środków finansowych, pomimo obowiązku określonego w § 5 ust. 3 pkt 4 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 stycznia 2008 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na naukę przeznaczonych na finansowanie projektów badawczych (Dz. U. Nr 21, poz.126, ze zm.).

Pomimo iż Instytut otrzymywał środki finansowe przyznane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na realizację siedmiu projektów badawczych w wysokości i terminach ustalonych w umowach, to w przypadku sześciu projektów nie zostały one wykorzystane w poszczególnych latach ich realizacji w pełnej planowanej wysokości. Dla przykładu: wykorzystanie otrzymanych z MNiSW środków na

realizację ww. sześciu projektów w pierwszym roku ich realizacji kształtowało się na poziomie od 17,2 % do 68,3%, zaś wysokość niewykorzystanych środków wyniosła łącznie 158, 4 tys. zł.

W przypadku trzech projektów poniesiono w ostatnim roku ich realizacji nieplanowane w umowach koszty w łącznej wysokości 122,6 tys. zł. W nieplanowane w tym czasie do poniesienia koszty bezpośrednie (100,6 tys. zł) wliczono m.in.: zakupy materiałów biurowych, akcesoriów komputerowych i sprzętu komputerowego (14,5 tys. zł), koszty uiszczenia opłaty wpisowej za udział w zgromadzeniu ogólnym organizacji międzynarodowej (EGU-Europejskiej Unii Nauk o Ziemi), które miało odbyć się w miesiąc po umownym terminie zakończenia realizacji projektu (4,0 tys. zł), koszty czterech delegacji służbowych, które ze względu na cel wyjazdu (*wykłady*), w ogóle nie kwalifikowały się do wliczenia ich w koszty realizacji projektu (0,9 tys. zł).

Jednocześnie Najwyższa Izba Kontroli stwierdziła, iż zakładane w ww. projektach cele badawcze zostały zrealizowane.

4. W *Ankiecie jednostki naukowej za 2009 r.* przekazanej Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego Instytut podał nierzetelne dane w pozycji 18 pkt 1 lit. d dotyczące *przychodów z tytułu umów zawartych z innymi podmiotami na wykonanie w jednostce prac B+R bez udziału środków finansowych na naukę, zakończonych w roku objętym ankietą osiągnięciem zakładanego celu.*

W ww. dokumencie wykazano kwotę w wysokości 1.625, 7 tys. zł, do której zaliczono przychody w kwocie 35,3 tys. zł uzyskane z tytułu: realizacji przez IG PAN usługi zleconej przez PAN polegającej na obsłudze techniczno-administracyjnej prac związanych z realizacją programu działalności Komitetu Badań Polarnych i prac związanych z przygotowaniem programu obchodów 4-Międzynarodowego Roku Polarnego, koordynowanych przez Polski Komitet do spraw 4-Międzynarodowego Roku Polarnego oraz do nadzoru nad tym pracami (16, 8 tys. zł), sprzedaży wydawnictw (16,5 tys. zł), uczestniczenia w Festiwalu Nauki (2,0 tys. zł).

W ocenie NIK, zakres przedmiotowy powyższych umów nie spełniał ustawowej definicji badania naukowego i pracy rozwojowej zawartej w art. 2 pkt 2 i 3 ustawy z 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z 2008 r., Nr 169, poz. 1049).

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na celowość przyjęcia w IG PAN wewnętrznych uregulowań dotyczących zasad i sposobu określania kosztów pośrednich na poszczególne rodzaje działalności finansowanej ze środków będących w dyspozycji Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W kontroli stwierdzono bowiem, iż wielkość ww. kosztów ustalana była każdorazowo w sposób uznaniowy według formalnie niezdefiniowanych kryteriów. W przypadku sześciu projektów badawczych objętych kontrolą wynosiła od 13,9% do 27,8% kosztów bezpośrednich ogółem.

* * *

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi, Najwyższa Izba Kontroli wnosi o:

- 1) dokonywanie przez Radę Naukową ocen pracowników naukowych,
- 2) rzetelne wykazywanie danych w sprawozdaniach przekazywanych Głównemu Urzędowi Statystycznemu,
- 3) zapewnienie należytego nadzoru nad wydatkowaniem środków na naukę.

Najwyższa Izba Kontroli Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego, na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy o NIK, prosi Pana Dyrektora o przesłanie, w terminie 14 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, informacji o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia takich działań.

Zgodnie z treścią art. 61 ust. 1 ustawy o NIK, w terminie 7 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego Panu Dyrektorowi przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie do dyrektora Departamentu Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego Najwyższej Izby Kontroli umotywowanych zastrzeżeń w sprawie ocen, uwag i wniosków zawartych w tym wystąpieniu.

W razie zgłoszenia zastrzeżeń, zgodnie z art. 62 ust. 2 ustawy o NIK, termin nadesłania informacji, o którym mowa wyżej, liczy się od dnia otrzymania ostatecznej uchwały właściwej komisji Najwyższej Izby Kontroli.

DYREKTOR
Departament Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego

Grzegorz Buczyński

